

CIVILNA ZAŠTITA

Redakcije »Vojnog dela« i časopisa »Odbrana i zaštita« organizovale su razgovor o ulozi i zadacima civilne zaštite.

U diskusiji su učestvovali: general-major Stevo Ilić, prof. dr Jovan Cekić, Ante Nodilo načelnik Sekretarijata za NO Rijeka, pukovnici: dr Alimpije Anđelski, Franjo Kranj, Dušan Pešić, inž. Ante Sponza, Vladimir Valjan, Radko Kovačić i Mihajlo Vučinić.

*Franjo KRANJ: TEORIJSKA RAZMATRANJA O CIVILNOJ ZAŠTITI
ZNATNO ZAOSTAJU ZA PRAKSOM*

Civilna zaštita je, praktički, postala od nekadašnje organizacije PAZ. Ona je 1962. godine prešla iz resora unutrašnjih poslova u resor narodne odbrane. Novim Zakonom o narodnoj odbrani, organizaciji civilne zaštite postavljaju se nove obaveze i zadaci koji joj, mislim, u savremenim uslovima i pripadaju, jer je civilna zaštita jedna od izvanredno važnih komponenata opštenarodne odbrane. Naime, ako celovito gledamo opštenarodnu odbranu, možemo je podeliti u tri osnovne komponente. Prvu čine oružane snage. Ta komponenta mora prvenstveno biti okrenuta ka frontu, tačnije rečeno — pripremljena za borbu, jer front može biti po celoj teritoriji, i to bez obzira na to da li je u pitanju neposredna borba na frontu, kontrola teritorije ili borba za vazдушnim desantima i sl. Drugu komponentu čini civilni sektor koji radi na materijalnom obezbeđenju oružanih snaga i stanovništva. Taj sektor treba da bude tako organizovan da što bolje pomaže oružanim snagama, da im obezbedi sva sredstva potrebna za borbu. Treću komponentu opštenarodne odbrane predstavlja civilna zaštita. Njen osnovni zadatak jeste, kao što je poznato, da spasava ljude i materijalna dobra, a taj zadatak je utoliko značajniji ukoliko je u pitanju dugotrajan rat koji će iziskivati mnogo ljudi i materijalnih sredstava. A upravo bi takav bio savremeni rat. Prema tome, ako od prvog dana rata, od prvog časa borbe, ne budemo čuvali sve naše ljude i spasavali materijalna dobra, sigurno je da nećemo moći voditi dugotrajan rat. Zbog toga toj trećoj komponenti moramo pridavati isto onoliko pažnje kao i svim ostalim komponentama

jer, prirodno, bez ljudi i materijalnih sredstava ne bismo mogli voditi onakav rat kakav će nam biti nametnut. Zbog toga što su se do sada rešavala samo organizacijska i praktična pitanja, a manje druga, nemamo dovoljno razrađenu teoriju o njoj. Ako, recimo, detaljnije razmotrimo vojnu teoriju ili celu našu doktrinu, vidimo da je o tome štošta napisano i razrađeno, pa se čak može voditi i polemika o pojedinim problemima. Na drugoj strani, međutim, na području civilne zaštite, nemamo dovoljno razrađenu ni osnovnu teoriju, pa bi ubuduće na tome trebalo mnogo više raditi. Ali ako kažem da smo zaostali u teoriji, time ne mislim reći da smo zaostali i u praksi. Naprotiv, u praksi smo mnogo učinili, tako da nam je to solidna osnova za omasovljavanje i dalje razvijanje organizacije civilne zaštite, jer to i mora biti masovna organizacija koja uključuje razne druge organizacije.

Što se, pak, tiče samog naziva civilna zaštita, mislim da je on adekvatan. Ne treba se pribojavati reči »civilna«, jer zaštitu organizuju i oružane snage, svi borbeni ešloni, sve jedinice oružanih snaga, bez obzira na to da li su u pitanju ešloni operativne vojske, partizanske ili teritorijalne jedinice. A civilna zaštita o kojoj govorimo okrenuta je isključivo stanovništvu, ka onoj masi ljudi koji u prvoj fazi rata neće neposredno učestvovati u oružanim snagama. Prema tome, ako se ima na umu da se za oružane snage mobilise oko 10 do 15 odsto stanovništva, to bi oko 85 do 90 odsto stanovništva bilo koncentrisano na teritoriji koja bi bila pod udarom. Toj masi bila bi okrenuta celovita organizacija civilne zaštite, počevši od izviđanja, obaveštavanja i uzbunjivanja, pa do zaštite u skloništima i asanacije čitavog područja nakon izvršenog napada.

Ante SPONZA: I NA ISTOKU I NA ZAPADU USVOJEN JE NAZIV
— CIVILNA ZAŠTITA

U jednoj diskusiji, ako se dobro sećam tih reči, general-major Stevo Ilić je, pored ostalog, rekao i ovo: Ako hoćemo da čuvamo moral borbenog dela snaga otpora odbrane, tj. oružanih snaga, operativne i teritorijalne odbrane, neophodno je i na ovom drugom frontu — civilnom, preduzeti određene mere zaštite, i to takve kojima će se zaštititi, što reče pukovnik Kranjc, onih 85—90 odsto našeg življa — dece, žena, starih i nejakih. A ako oni budu zaštićeni, ako borci budu znali da je njihova porodica zaštićena i oni će se, sasvim sigurno, drukčije postaviti u izvršavanju svojih zadataka. Oni će, naime, moći da se potpuno unose u zadatke koje im nameće oružana borba. Uostalom, za to su dokaz i velike katastrofe koje su se posle rata desile kod nas, pogotovu u Skoplju i Banjaluci. Tada se, naime, pokazalo da su ljudi koji su pogođeni katastrofom psihički izgubljeni, prvenstveno zaokupljeni svojim problemima, tako da nisu kadri da smišljeno i racionalno deluju.

Sa tog stanovišta posmatram celu civilnu zaštitu, te mi se čini da je ona izuzetno važan deo našeg odbrambenog potencijala.

Naročito naglašavam reč »civilna«, jer je ta zaštita — kao što je rekao drug Kranjc — prvenstveno civilna, tako da nemamo razloga da bežimo od dosadašnjeg naziva civilna zaštita koji je usvojen i na Istoku i na Zapadu. Sa tog stanovišta, u sklopu naše teorije o opštenarodnoj odbrani, smatram da civilna zaštita mora da nađe svoje pravo mesto, svoju doktrinarnu obradu koja joj danas nedostaje. Pitanje je, međutim, da li su snage koje danas rade u civilnoj zaštiti, počev od federacije pa do najnižih jedinica, kadre da bez pomoći ostalih snaga društva razrade i sagledaju mesto i ulogu civilne zaštite u našem društvu? Mišljenja sam da bi na tom poslu morale pomoći i ostale društvene snage, sve društveno-političke zajednice, šire i uže, pa i oružane snage, okrećući se i problemu civilne zaštite kao jednom od elemenata odbrane zemlje. U tome vidim usku povezanost civilne zaštite sa oružanim snagama i njihovim zadacima, vidim ih u jednoj celini koja znatno povećava odbrambenu sposobnost zemlje.

Mi još, na primer, nismo ozbiljnije prišli izradi plana iz kojeg bi se sagledale sve posledice u jednom gradu u trusnom području, kao što je Zagreb ili Ljubljana, u slučaju jačeg zemljotresa, iako, na žalost, iza nas stoje iskustva iz Skoplja i Banjaluke. Zagreb je, istina, posle Banjaluke napravio neke procene iz kojih se vidi da bi u slučaju da grad bude pogođen potresom jačine kao u Banjaluci, s obzirom na to što ima mnogo starih zgrada, u prvom trenutku ostalo bez krova oko 460.000 ljudi.

A šta bi bilo u slučaju rata, kad bismo odjednom imali, recimo, deset takvih nesreća? Ako bismo brigu o tome prepustili oružanim snagama, bilo jedinicama operativne armije bilo teritorijalne odbrane, to bi značilo njihovo potpuno imobilisanje i odvlačenje od drugih, za njih (pa i za celu zemlju) prećih zadataka.

Prema podacima kojima raspolažemo, nosioci civilne zaštite u Italiji su prefekti, a njome rukovode i u slučaju katastrofa. I armijske jedinice, stacionirane na tom području, uklapaju se u civilnu zaštitu, stavljaju se pod njenu komandu, jer dolaze na ispomoć.

I u Bosanskoj krajini Armija je zaista dejstvovala u prvim danima, ali prvenstveno u Banjaluci, tako da su neke okolne opštine morale da mobilišu svoje snage — teritorijalnu odbranu, jer drugih jedinica i snaga nije ni bilo. Taj primer nas upućuje na razmišljanje o tome šta bi se desilo da nas odjednom zadesi deset katastrofa sličnih banjalučkoj, što bi se u početnoj fazi agresije moglo i očekivati, odnosno da li bi civilna zaštita bila kadra da se u sadašnjem organizacionom stanju odupre svim nedaćama koje bi donela ovakva katastrofa. A mi, smatram, ne možemo tražiti od Armije, pa ni od teritorijalne odbrane, da uz ostale programe o obuci sprovodi i obuku u spasavanju.

U preambuli Zakona o civilnoj zaštiti Norveške stoji da je to organizacija koja nevojničkim sredstvima treba u slučaju rata i razaranja da smanji gubitke nezaštićenog stanovništva i obezbedi mu da preživi katastrofu, bilo prirodnu, bilo ratnu. Mislim da bismo takvu odredbu mogli sasvim uspešno ugraditi i u naš

sistem opštenarodne odbrane i da ona ne bi narušila poznata načela o potrebi »postojanja ježa«, tj. teoriju naoružanog naroda, nego bi, naprotiv, doprinela da se baš taj deo naroda koji ostaje van oružanih snaga sačuva i da se u njemu stvore rezervne snage koje bi danas-sutra zamenile one koje padnu u prvim linijama i prvim okršajima.

Alimpije ANĐELSKI: I DANAS SU POUČNA ISKUSTVA DRUGOG SVETSKOG RATA

U celom svetu je usvojeno stanovište da se u savremenom ratu stanovništvo mora braniti i štiti od posledica ratnih dejstava, i da se za to mora pripremiti, što je, uostalom, drugi svetski rat sasvim i potvrdio. Za potvrdu toga poslužiću se primerima koji su inače opštepoznati, ali ću ih navesti da bismo dopunili tu tvrdnju. Smatra se, na primer, da je Nemačka imala dobru zaštitu stanovništva, jer su gubici od bombardovanja iznosili svega 10 odsto od ukupnog broja civilnog stanovništva. Međutim, primeri pojedinih gradova baš dokazuju od kolikog je značaja bilo to kako su bili pripremljeni za zaštitu. U nedovoljno pripremljene gradove, na primer, mogu se ubrojiti Hamburg i Drezden u Nemačkoj, ili Marselj u Francuskoj. Hamburg je prilikom bombardovanja, u tri naleta za dva dana, bio uništen 75 odsto i imao je oko 60.000 mrtvih i 75.000 povređenih. U Drezdenu, koji je imao 600.000 stanovnika, samo u toku jednog bombardovanja bilo je oko 120.000 mrtvih. U Forchajnu je od 80.000 stanovnika, oko 25.000 (ili 31 odsto) poginulo u toku jednog bombardovanja, ili, samo prilikom bombardovanja nekih taktičkih objekata u Marselju bilo je preko 5.000 mrtvih i više od 6.000 povređenih.

Nasuprot tim primerima, Štuttgart, grad od 200.000 stanovnika, bio je dobro pripremljen za zaštitu, pa je u 53 napada, u kojima je na grad izručeno oko 25.000 tona bombi, imao svega oko 4.000 mrtvih ili 0,8 odsto od ukupnog broja stanovništva. Sličan slučaj je bio i u Bronsviku, gradu sa 223.000 stanovnika, koji je u 40 bombardovanja bio razoren 42 odsto, a imao je samo 2.900 mrtvih ili 1,3 odsto. Esen je, isto tako, sa 216.000 stanovnika i 272 bombardovanja, bio razoren oko 80 odsto, ali je imao svega 7.000 mrtvih ili 3,6 odsto.

I za prvu atomsku bombu stručnjaci smatraju da bi Hirošima, da je imala pripremljenu civilnu zaštitu, umesto 80 odsto gubitaka u stanovništvu (poginulih i povređenih), imala svega 35 odsto gubitaka. A da su izvršene dobre pripreme i izgrađena skloništa — smatraju neki — ti gubici iznosili bi najviše do 20 odsto. Ti podaci, mislim, dovoljno ilustruju značaj i ulogu civilne zaštite.

Na kraju bih se zadržao i na tome da li je adekvatan naziv civilna zaštita. Tako postavljanje pitanja, međutim, često nas odvođi od suštine stvari, mada i sam naziv nekad može mnogo da znači, ali je teško uvek naći takav kojim bi se izrazilo sve što hoćemo reći — elementi i odbrane i zaštite. Međutim, ako u na-

koj koncepciji opštenarodne odbrane imamo, praktički, dva elementa (oružane snage i civilnu zaštitu), čini mi se da bismo sa svim mogli zadržati sadašnji naziv.

Mihajlo VUČINIĆ: CIVILNU ZAŠTITU NE BI TREBALO SVODITI SAMO NA ZAŠTITU U UŽEM SMISLU TE REČI, JER JE ONA DEO ORUŽANE BORBE I AKTIVNOG OTPORA

Sigurno je da je koncepcija opštenarodne odbrane ukazala na nov kvalitet i dala novu dimenziju i civilnoj zaštiti. Stvorila je povoljnije uslove za brži i adekvatniji razvoj ove delatnosti. Zbog toga se ne bi moglo usvojiti shvatanje da je novim Zakonom o narodnoj odbrani civilna zaštita došla u težu situaciju. Naprotiv. Pri tom treba polaziti od suštine naše koncepcije, a ona je u tome da se naše samoupravno društvo organizuje za samoodbranu i samozaštitu, pa je civilna zaštita, za mene, samo jedan od faktora, jedan od elemenata opštenarodne odbrane i samozaštite, u stvari, integralni deo celokupnog napora društva koje se organizuje za odbranu i zaštitu. Zbog toga civilna zaštita ulazi u jedinstven sistem odbrane i predstavlja element zaštite, ali i element borbe i aktivnog otpora.

Mislim da je upravo od toga i polazio zakonodavac kad je u Zakonu o narodnoj odbrani (čl. 25) utvrdio da »opština, pokrajina i republika obrazuju štabove narodne odbrane za rukovođenje teritorijalnom odbranom i civilnom zaštitom u miru i ratu«. Nije ovde reč samo o organizacionim formama u rukovođenju civilnom zaštitom, već o stvaranju sistema samozaštite, bez koga ne može biti efikasan ni sistem odbrane. Baza toga sistema moraju biti osnovni subjekti našeg samoupravnog društva, tj. opštinske skupštine, mesne zajednice i naselja, kao i organi samoupravljanja u radnim organizacijama.

Mislim da je kod nas do sada civilna zaštita bila više okrenuta samo zaštiti u užem smislu, polazeći uvek od problema velikih gradova, odnosno od problema koji mogu nastati zbog raketno-nuklearnih udara, velikih razaranja itd. To se, svakako, ne može i ne sme zaobići. Za te zadatke zaštite stanovništva u velikim gradovima treba, pored ostalog, formirati i obučavati specijalne snage, snabdevati ih najsavremenijim tehničkim sredstvima, stručnim kadrom itd. Ali, to je samo jedna strana problema. Postavlja se pitanje organizacije civilne zaštite u velikim regionima van gradova, naročito kada okupator privremeno zauzme delove naše teritorije, kad civilna zaštita mora da preuzme i ulogu aktivnog faktora u borbi i zaštiti. Mislim da se ona tada približava, odnosno integriše sa teritorijalnom komponentom oružane borbe i rata. Iz toga izvlačim i zaključak da je, možda, pojam *civilna zaštita* prevaziđen i neadekvatan za savremene uslove.

Pojam »civilna« je prevaziđen samim tim što u zaštiti moraju učestvovati (naročito u nekim oblicima zaštite, kao što su evakuacija, zbrinjavanje, asanacija itd.) i oružane snage, posebno

jedinice teritorijalne odbrane. U tom pogledu važno je pomenuti iskustva iz drugog svetskog rata. Poznato je kolike je probleme imala Nemačka u organizovanju zaštite u otklanjanju posledica napada iz vazduha. Komande su morale da s fronta povlače jake operativne jedinice da bi učestvovala u raskršćivanju ruševina u gradovima, evakuaciji stanovništva itd. Za našu koncepciju naoružanog naroda nema podele na »civilne« i »vojne« sektore.

Izneću još jedan argument. Mislim da je današnja civilna zaštita nastala u vreme kada je organizovanje odbrane i zaštite bilo u nadležnosti Armije, kada se federacija brinula o celokupnom sistemu odbrane. Tada je, uprošteno govoreći, operativna armija imala obaveze i zadatke na frontu, a pozadina je data u nadležnost civilnoj odbrani, odnosno civilnoj zaštiti. Međutim, sada smo u sasvim drugačijoj situaciji. Ne ulazeći u društveno-političke osnove našeg odbrambenog sistema, da pomenemo samo to da su front i pozadina jedinstveni, da imamo i oružane snage koje pokrivaju celokupnu teritoriju itd. U tom kontekstu, snage i sredstva civilne zaštite su takođe faktori borbe i zaštite. Zbog toga jedinice civilne zaštite moraju biti tako fleksibilne da se mogu uključiti i u neposrednu borbu i otpor, kao što će se i teritorijalne snage morati obući i biti spremne za zadatke zaštite i zbrinjavanja naroda i materijalno-tehničkih sredstava. Posmatrano sa tog stanovišta, civilna zaštita se ne može svesti samo na zaštitu u užem smislu, već je i oblik samoorganizovanja društva u odbrani i aktivnom otporu.

Ante NODILO: FORMIRANJEM JEDINICA TERITORIJALNE ODBRANE NE SMANJUJE SE ULOGA I ZNAČAJ CIVILNE ZAŠTITE

Smatram da civilna zaštita mora služiti kao čvrsta potpora odbrambenim snagama i da mora obuhvatiti sve stanovništvo i svu teritoriju.

U poslednje vrijeme, a naročito od formiranja jedinica teritorijalne odbrane i omladinskih jedinica, čuju se razna mišljenja i stavovi na našem (riječkom) području u pogledu organizacije i broja jedinica i službi civilne zaštite. U vezi s tim, u pojedinim raspravama koje se vode na nivou opštine nastoji se nametnuti shvaćanje da formiranjem jedinica teritorijalne odbrane i omladinskih jedinica prestaju potrebe za nekom širom mnogobrojnom organizacijom jedinica i službi civilne zaštite, pa i mišljenje da ove jedinice mogu zamijeniti jedinice civilne zaštite. I dalje, stavljaju se prgovori na organizaciju civilne zaštite: da se određene jedinice i službe u odnosu na jedinice teritorijalne odbrane dupliraju i slično.

Smatram da takva shvaćanja i mišljenja nisu prihvatljiva i da se javljaju kao posljedica nedovoljnog poznavanja mjesta i uloge civilne zaštite u koncepciji općenarodne odbrane i njenog značaja kao humanitarne organizacije u zaštiti i spašavanju stanovništva i materijalnih dobara u okviru društveno-političke zajednice.

Mi smo godinama radili na formiranju, organizacionom učvršćivanju i obuci civilne zaštite, a posebno smo nastojali da organizaciono učvrstimo, osposobimo i opremimo teritorijalne odrede civilne zaštite, obrazovane za eventualnu upotrebu na širem području općine. U jedinice i službe civilne zaštite bilo je uključeno preko 20.000 obveznika što, s obzirom na broj stanovnika (165.000), iznosi 11%. U drugim zemljama taj procenat je znatno veći, pa, na primjer, u Zapadnoj Njemačkoj iznosi 27%, u Švajcarskoj 11% a u Francuskoj je, kao i kod nas, 11%.

Međutim, Zakonom o narodnoj odbrani nije predviđeno da se mogu, sem jedinica po mjestu rada i mjesta stanovanja, formirati i druge vrste jedinica civilne zaštite. Zbog toga, a dijelom i zbog stavova i mišljenja navedenih tokom rasprave o organizaciji civilne zaštite, dovedeni smo u situaciju da dosadašnju organizaciju civilne zaštite na cijelom području u izvjesnoj mjeri preformiramo i smanjimo.

Koliko je sve to bilo realno, moći će se tek kasnije sagledati kroz realizaciju prijedloga, a u tome će biti više jasnoće kad stupi na snagu Zakon o narodnoj odbrani SR Hrvatske.

Dušan PEŠIĆ: ZAPOSTAVLJEN JE ZNAČAJ PREVENTIVNIH MJERA ZAŠTITE

Mišljenja sam da je uloga civilne zaštite umanjena i Zakonom o narodnoj odbrani. Civilna zaštita je novim Zakonom svedena na samozaštitu. Savjet narodne odbrane i Sekretarijat SR Crne Gore dali su blagovremeno primjedbe na neke odredbe Zakona o narodnoj odbrani, dok je još bio u nacrtu. Neke od tih primjedbi su usvojene, ali neke, koje su, po našem mišljenju bile suštinske, nisu.

Zakonom, na primjer, nije predviđeno formiranje republičkih i opštinskih jedinica civilne zaštite. Izgleda da je tu i tamo (pa je tako i Zakonom o narodnoj odbrani regulisano) preovladalo mišljenje da jedinice teritorijalne odbrane mogu izvršavati sve zadatke civilne zaštite (pa i specijalizovane), što, po mom mišljenju, nije u skladu sa našom koncepcijom niti našim stvarnim potrebama u eventualnom ratu.

Treba imati na umu da teritorijalna odbrana ne može cjelovito nadomjestiti civilnu zaštitu, već samo djelimično, i to zato što se spasavati ne može ašovima i golim rukama.

Civilna zaštita je, prema tome, kod nas svedena na samozaštitu, a to praktično znači — na čovjeka sa priručnim alatom! Zbog toga bi pri razmatranju ovih pitanja trebalo imati na umu i savremene napade iz vazduha njihovu masovnost i razorno dejstvo, a naročito u gradovima. Osim toga, pri razmatranju ovog pitanja ne mogu se smetnuti s uma ni mirnodopske katastrofe.

Zapostavljen je i značaj preventivnih mjera zaštite. Sadašnja organizacija pretežno je orijentisana na spasavanje poslije udara, i to jedinicama teritorijalne odbrane koje za to nisu osposobljene.

Preventivna zaštita (izuzev evakuacije i skloništa) Zakonom je zapostavljena i u mirnodopskim pripremama.

Nemam, na žalost, tačniji proračun o tome kakav bi trebalo da bude brojni odnos jedinica za spasavanje i preventivu u sastavu civilne zaštite, ali bi on, načelno, mogao biti 60 : 40 u korist preventive. U tom odnosu, po mom mišljenju, trebalo bi jedinice civilne zaštite opremiti i obučavati.

Mišljenja sam, osim toga, da bismo civilnu zaštitu morali dalje razvijati i usavršavati, opremiti je potrebnim tehničkim sredstvima i tako je organizovati da zaista predstavlja efikasnu snagu i u slučaju mirnodopskih katastrofa i u ratu.

Mihajlo VUČINIĆ: ZAKONOM JE PREDVIĐENO FORMIRANJE JEDINICA CIVILNE ZAŠTITE

Već sam istakao da Zakon o narodnoj odbrani pruža šire mogućnosti za razvoj zaštite i službe spasavanja stanovništva i materijalnih sredstava. Utvrđujući osnovne norme u ovoj oblasti, Zakonom je predviđeno i formiranje jedinica civilne zaštite. »Radi zaštite i spasavanja stanovništva i materijalnih dobara od ratnih dejstava, obrazuju se jedinice civilne zaštite i preduzimaju se obavezne mere za zaštitu i spasavanje predviđene ovim Zakonom« (čl. 98). Zakonodavac je posebno istakao da se jedinice civilne zaštite i obavezne mere zaštite i spasavanja stanovništva organizuju kao *jedinstven sistem u opštini*.

Jedinice civilne zaštite mogu da obrazuju radne i druge organizacije, mesne zajednice, naselja, stambene zgrade itd. Važno je uočiti društveni karakter i smisao ovih jedinica. Naime, njih organizuju organi upravljanja u radnim i drugim organizacijama, a opština u naseljima.

Sem toga, opštinska skupština može odlučiti da se jedinice civilne zaštite angažuju van svojih radnih i drugih organizacija, mesnih zajednica itd., kada se za to ukaže potreba.

Prema tome, ne radi se o umanjenoj ulozi civilne zaštite i o tome da jedinice teritorijalne odbrane treba da preuzmu njene zadatke i poslove — što se moglo čuti u ovoj diskusiji. Po mom mišljenju, Zakon je tu bio jasan, a posebno su istaknute uloga i obaveze samoupravne baze, tj. opština i radnih organizacija, što je najvažnije. Mislim da su stvoreni veoma povoljni uslovi za razvoj pune inicijative i stvaralaštva u organizovanju celokupnog sistema zaštite.

Franjo KRANJ: POTREBNI SU I ZDRUŽENI ODREDI CIVILNE ZAŠTITE KOJI MOGU DOSTA DA URADE I U MIRU I U RATU

Za mene su, trenutno, aktuelna dva pitanja za koja moramo tražiti rešenja i to: evakuacija iz gradova, i rad civilne zaštite na privremeno okupiranom području.

Danas se postavlja pitanje disperzije stanovništva i materijalnih dobara iz gradova. To je problem koji se postavlja pred

sve nas, jer tamo gde se smešta ovo stanovništvo mogu biti i de-
santne prostorije ili prolaziti glavni komunikacijski pravci. Mislim
da je taj problem tako velik da zaslužuje izuzetnu pažnju i da
bi za to već sada valjalo imati bar načelna rešenja. Drugo važno
pitanje tiče se mesta, uloge, organizovanosti i postupaka civilne
zaštite na privremeno okupiranoj teritoriji. Šta i kako raditi na
teritoriji koju je neprijatelj privremeno zauzeo? Na toj teritoriji
žive naši ljudi koji će dati otpor agresoru, bilo pasivan, bilo akti-
van. Jedan deo teritorije okupator će držati čvrsto u svojim ru-
kama, a drugi deo uopšte neće moći kontrolisati. Ima li tu civilna
zištita mesto? Ima. Mora da ima i mora da deluje. To je novo
područje njenog delovanja, samo u drugim uslovima, što se ne
sme izgubiti iz vida. Moramo intenzivno raditi i na tome da se i
to područje teoretski što bolje sagleda i obradi. Za mene je u
tom smislu baza mesna zajednica, odnosno radna organizacija. Sve
mesne zajednice moraju imati štabove i jedinice civilne zaštite.
A kako će te organizacije raditi na privremeno okupiranom po-
dručju? Jedne će raditi u sklopu zaštite seoskih kuća, polja; dru-
ge će pružati prvu pomoć u onim krajevima u kojima okupator
preduzima ofanzive protiv naših snaga. U gradovima će se vršiti
sabotaže, prepadi, diverzije, a i ovde će biti neophodno ukazivati
pomoć lakše ranjenim borcima. Sve to govori u prilog da jedi-
nice civilne zaštite moraju biti stručno osposobljene, organizovane
i materijalno opremljene za rad u svim uslovima.

Civilna zaštita mora dobiti pravo mesto u sklopu priprema
za opštenarodni otpor svakom agresoru, a za opremu i stručno
osposobljavanje, treba izdvajati finansijska sredstva. To mora biti
masovna organizacija. U Sloveniji je sada organizovano u jedini-
cama civilne zaštite oko 6,5% stanovništva. Ona se mora organi-
zovati i u sve većim selima, kao i u mesnim zajednicama. Osim
toga, sve komunalne organizacije moraju se uključiti u civilnu
zaštitu.

Slažem se, inače, sa mišljenjem da je Zakonom o narodnoj
odbrani umanjen značaj civilne zaštite prema onom kako je bilo
istaknuto u Nacrtu zakona. No, i pored toga što Zakonom o na-
rodnoj odbrani nije predviđeno formiranje združenih odreda ci-
vilne zaštite, smatram da su oni potrebni.

Vladimir VALJAN: CIVILNA ZAŠTITA JE POSLEDNJIH GODINA
NEOPRAVDANO POTISNUTA U DRUGI PLAN

Aktuelnost šire diskusije o civilnoj zaštiti ili, tačnije rečeno,
o zaštiti i spašavanju — van svake je sumnje. I to iz više razloga.
Prvo, zbog toga što je ona, po mom uvjerenju, u posljednjoj go-
dini nekako neopravdano potisnuta u drugi plan. Drugo, što je,
pored ranijih katastrofa kod nas, i najnovija katastrofa u Banja-
luci još jednom ukazala na nedovoljnu organiziranost našeg dru-
štva na planu zaštite i spašavanja. Treće, što organiziran, stručan
i uspješan rad na zaštiti i spašavanju ljudi i imovine ima u miru,
a posebno u ratu, ogroman značaj za moral stanovništva i oru-

žanih snaga. Četvrto, što je tom čitavom problemu neophodno dati »malo svježije krvi«.

Mislim, inače, da iz same ideje o koncepciji opštenarodnog odbrambenog rata koji je pravi izraz našeg humanog samoupravljačkog socijalizma, proizilazi ogroman značaj koji se pridaje zaštiti ljudi u ratu. Čini mi se da je takvo prilaženje civilnoj zaštiti, odnosno zaštiti i spašavanju, kao važnom činiocu odbrambene snage naše zemlje, kod nas — neosporno.

Nije sporna ni apsolutna potreba da u organizaciji i pripremi društva za odbranu, pa, s tim u vezi, i na planu zaštite i spašavanja, vodimo računa o svim mogućim varijantama rata. To, međutim, podvlačim zbog toga što nas trenutna aktuelnost jedne od mogućnih varijanti ponekad odvuče od takvog rezona.

Tu su evidentna i općepoznata dva osnovna slučaja, koja se u pogledu organiziranja i priprema društva za zaštitu i spašavanje u mnogo čemu razlikuju:

— u slučaju lokalnog rata čija se osnovna osobenost, barem u početnom periodu, sastoji u upotrebi pretežno klasičnih borbenih sredstava, pri čemu se, međutim, ne isključuju ni kemijska borbeno sredstva, na što nas posebno upozoravaju i iskustva iz nekih lokalnih ratova koji se i sada vode;

— u slučaju svjetskog sukoba, bez obzira na to što ga u sadašnjim odnosima snaga dve supersile izbjegavaju, osnovno obilježje borbenih dejstava vjerojatno će biti u znaku nuklearnih udara.

Uobičajeno je da se pripreme za odbranu vrše na osnovi najteže varijante rata (ako je uopće moguće govoriti o tome što je »teže«, odnosno što je »lakše«), pa se to sigurno odnosi i na zaštitu i spasavanje.

Mislim da je u pogledu zaštite i spašavanja, nuklearna varijanta rata očevidno teža, s obzirom na posljedice po stanovništvo i materijalna dobra. Iz tog izvlačim zaključak da bi bilo neophodno u pripremama i mjerama za organiziranje i osposobljavanje za zaštitu i spašavanje polaziti baš od te varijante rata.

Neko je, vjerojatno, već uočio da spominjem »zaštitu i spašavanje«, a ne »civilnu zaštitu«. Činim to sasvim namjerno, jer imam dojam da naziv i pojam »civilna zaštita« može ponekad navesti na to da probleme vezane za zaštitu i spašavanje svodimo na neke uske, uglavnom, organizacijske oblike. Ne znam da li sam u pravu, ali imam osjećaj da je civilna zaštita samo dio, samo jedna komponenta svega onoga što treba da predstavlja zaštitu i spašavanje.

Koje komponente, po mom mišljenju, treba da sadrži pojam »zaštita i spašavanje«? To su:

— prvo, osposobljenost i učešće u zaštiti i spašavanju cjelokupnog stanovništva;

— drugo, organiziranje dijela građana (po mjestu stanovanja u okviru zgrade, grupe zgrada i mjesnih zajednica) u niže

ili više organizacijske oblike, sa posebnom obukom i jednostavnošću, uglavnom, priručnom tehničkom opremom;

— treće, organiziranje dijela radnih ljudi u radnim organizacijama u niže ili više oblike organizacije i sa manje ili više solidnom tehničkom opremom, što ovisi o osobenostima te radne organizacije;

— četvrto, organizirana priprema relativno velikog broja stručnih i drugih specijaliziranih organizacija (izviđači, radio-amateri, Zrakoplovni savez itd.) koje treba da se, ovisno o namjeni organizacije, osposobljavaju, materijalno opremaju i uklapaju u operativne planove zaštite i spašavanja;

— peto, organi užih i širih društveno-političkih zajednica koji treba da se po svojim linijama i u okviru djelatnosti kojima rukovode, uklapaju u planove zaštite i spašavanja društveno-političkih zajednica;

— šesto, mjere na planu zaštite i spašavanja koje treba da provode svi građani, radne i druge organizacije i društveno-političke zajednice;

— sedmo, združene i specijalizirane jedinice civilne zaštite društveno-političkih zajednica, solidno organizirane, tehnički dobro opremljene i stručno osposobljene, koje bi trebalo da se angažiraju na najtežim mjestima;

— osmo, službe civilne zaštite (prema Zakonu o narodnoj odbrani — službe teritorijalne odbrane), a prije svega službe izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja;

— deveto, jedinice teritorijalne odbrane koje se takođe mogu upotrijebiti na akcijama zaštite i spašavanja;

— deseto, jedinice JNA koje se, isto tako, u određenim situacijama, mogu upotrijebiti za zaštitu i spašavanje.

Mislim da smo 1967. i 1968. godine posebno (do čehoslovačkih događaja) bili na veoma dobrom i, po mom mišljenju, na pravilnom putu da izgradimo solidnu organizaciju zaštite i spašavanja. Relativno intenzivno i široko obučavanje cjelokupnog stanovništva za zaštitu i spašavanje, stvaranje široke organizacije samozaštite prema mjestu stanovanja i štabova po mjesnim zajednicama, stvaranje samozaštite prema mjestu rada i započeto stvaranje relativno široke mreže združenih i specijaliziranih jedinica civilne zaštite po općinama i mnoge druge mjere — sve je to bilo prilično čvrst oslonac za zaštitu i spašavanje i u najtežim uvjetima rata. Kao što je poznato, bile su formirane, ili su se nalazile u fazi formiranja, ove specijalizirane jedinice: inžinjerijskotehničke, protivpožarne, RKB, sanitetske i veterinarske. Združene jedinice bile su sastavljene iz istih dijelova. U tim teritorijalnim opštinskim jedinicama bilo je u Hrvatskoj početkom 1969. god. oko 32.000 pripadnika civilne zaštite. Međutim, novim Zakonom o narodnoj odbrani su u takav intenzivan razvoj unijete neke dileme koje su dovele do izvjesne stagnacije i nedoumica. To se ponajviše odnosi na teritorijalne jedinice civilne zaštite društveno-političkih zajednica.

Prateći inostranu literaturu, a posebno iz onih zemalja koje su u toku drugog svjetskog rata pretrpjele najveća razaranja, može se uočiti da im njihovo ratno iskustvo ukazuje na to da, osim organiziranja građana, moraju postojati i jake i dobro organizirane specijalizirane i združene jedinice civilne zaštite. Po mom mišljenju, da takve jedinice treba da postoje ima dva osnovna razloga:

— prvo, radi izražavanja težišta na najteže pogođenim dijelovima (mjestima), jer je samozaštita, uglavnom, ravnomjerno raspoređena po čitavom području, a i nedovoljno osposobljena, opremljena i organizirana za takvu namjenu;

— drugo, radi intervencija na drugim mjestima za zadatke za koje samozaštita (kao što je rečeno) nije osposobljena, a sve katastrofe ukazuju na činjenicu da su u svima njima odlučujuću ulogu, posebno u prvim trenucima, odigrale organizirane i stručne snage izvana.

Društveno-politička zajednica bila bi vrlo nemoćna da se ozbiljnije uhvati ukoštac sa posljedicama katastrofa bez takvih snaga koje bi ona sama organizirala, osposobljavala i finansirala i, u slučaju potrebe, njima raspolagala. To bi, da se izrazim vojnički, izgledalo kao borbeni poredak bez drugog ešelona ili rezerve, ili borbeni poredak bez izraženog težišta odbrane, odnosno pravca glavnog udara. Čvrsto sam ubijeđen da su u tom pogledu neophodne promjene u Zakonu o narodnoj odbrani.

Dalje, još nismo došli do pouzdanijeg zaključka i kriterijuma u pogledu odnosa između broja stanovništva i broja obveznika civilne zaštite koji bi trebalo da zadovolji naše jugoslavenske potrebe na planu efikasnog djelovanja organizacije zaštite i spašavanja. U Hrvatskoj, na primjer, sada je organizacijom civilne zaštite obuhvaćeno nešto iznad 5 odsto od ukupnog broja stanovnika (po strukturi: 12 odsto u teritorijalnim jedinicama civilne zaštite, 30 procenata prema mjestu rada i 58 odsto prema mjestu stanovanja). U Velikoj Britaniji taj postotak iznosi oko 20 odsto. A šta u našim uvjetima treba smatrati zadovoljavajućim odnosom, uzimajući u obzir sve snage o kojima je ranije bilo riječi? Mislim da je to vrlo zanimljivo pitanje na koje se mora dati odgovor, kako bi se realnije ocijenilo koje i kolike snage su nam potrebne i kakva treba da bude njihova struktura, s obzirom na vrste potencijalnih opasnosti koje se mogu očekivati u savremenom ratu.

Radko KOVAČIĆ: MESTO I ULOGU CIVILNE ZAŠTITE NA OKUPIRANOJ TERITORIJI TREBA SVESTRANO RAZMOTRITI I NACI NAJCELISHODNIJA REŠENJA

Pojam civilne zaštite shvatam uslovno, štaviše, slažem se da je taj pojam u izvesnoj meri prevaziđen, i to ne po tome šta obuhvata, nego na šta asocira. Naime, ako kažemo da smo usvojili koncepciju opštenarodne odbrane, tu koncepciju na neki način poistovećujemo sa time da je čitav narod spreman da pruži akti-

van otpor agresoru, s puškom u ruci ili bez nje. Time hoću da kažem da više ne možemo deliti stanovništvo na nekakve kategorije — na one koje su uključene i koje nisu uključene u otpor. Naprotiv, smatramo da su svi podjednako uključeni u otpor, a od nas zavisi, tačnije, od organizovanosti i rukovođenja, da i zaštita naroda koji pruža otpor ima isti značaj i smisao kao i zaštita naoružanog naroda — jedinica koje se bore.

Pođemo li od geneze pojma civilne zaštite, videćemo da je on nastao u vreme kad su prvi avioni prelazili granicu i bombardovali nedužno civilno stanovništvo koje nije neposredno učestvovalo u ratu. Od tada pa do savremenog rata i do naše koncepcije, stvari su se bitno, kvalitetno promenile. U našoj koncepciji, recimo, nigde se ne vidi granica između »civilnog« i »vojnog«, kao što u savremenim uslovima ratovanja nema granice između fronta i pozadine. Uostalom, da li možemo isključiti mogućnost da i ono što je civilna zaštita, u određenoj situaciji preraste u oružanu borbu. Smatram da niko nema prava, odnosno da niko ne može tvrditi, da u određenoj situaciji i jedinice civilne zaštite ne mogu postati jedinice koje će biti naoružane, koje će se boriti s oružjem u ruci. Međutim, u trenutku kada to postanu, one više neće biti zaštitne već borbene.

Postavlja se i ovo pitanje: da li naša civilna zaštita na privremeno okupiranom području treba da postoji. Ako pođemo od pretpostavke da će deo stanovništva ostati u okupiranom gradu, da to stanovništvo živi, da se hrani, ono u slučaju napada iz vazduha treba da bude u stanju da se samo zaštiti. A da li će tu civilnu zaštitu neprijatelj držati u svojim rukama i preko nje organizovati zaštitu stanovništva, ili će ona i dalje ostati naše sredstvo, tim pre što u okupiranom gradu ne prestaje naša vlast ni obaveze koje iz takve vlasti proizlaze. Prema tome, realno je ocenjivati da neprijatelju ne bi bilo u interesu da narodu koji mu pruža otpor organizuje zaštitu. Ja o ovom pitanju sada samo razmišljam, postavljam ga sa ovog aspekta, ali smatram da bi ga trebalo svestrano razmotriti u okviru šire razrade mesta i uloge naše civilne zaštite na privremeno okupiranoj teritoriji.

Hteo bih se, naposljetku, dotaći još jednog pitanja za koje mislim da je veoma važno. Reč je, naime, o tome da se često »zaklanjamo« iza koncepcije opštenarodne odbrane, tvrdeći kako nam nije potrebna takva zaštita koja obuhvata masovna skloništa i mnoge druge organizovane snage i sredstva, jer je za nas ipak prevashodna borbena — aktivna komponenta naše odbrane.

Ističući da su za solidnu civilnu zaštitu potrebna ogromna sredstva i dugotrajne pripreme, obično se, čim tih sredstava nema dovoljno, civilna zaštita na neki način uvek stavlja u drugi plan. A to, svakako, nije dobro ni sa stanovišta borbene — aktivne komponente. Da smo civilnoj zaštiti posle rata konstantno poklanjali bar toliko pažnje koliko to sada činimo, u tom pogledu bi smo danas stajali neuporedivo bolje, bila bi rešena mnoga pitanja koja danas, baš zbog toga što su nagomilala, ponekad izgledaju teško rešiva i veoma skupa .

Prelazeći na drugo pitanje naše današnje teme razgovora — na mesto i ulogu civilne zaštite kod nas — dotakao bih se, pre svega, jednog vrlo aktuelnog pitanja, a to je: da li zaštita kod nas dobija na vrednosti ili ne. Ilustrovao bih to na primeru Beograda. Poznato je, naime, da je u našem glavnom gradu poslednjih godina izrađeno nekoliko podzemnih prolaza koji bi mogli da posluže kao skloništa za zaštitu od radioaktivnih padavina i ruševina. Međutim, moram reći da ni jedan od tih prolaza nije pripremljen da posluži za bilo kakvu zaštitu, osim za zaštitu od primarnog značaja. Ovo iznosim zbog toga što smatram da civilna zaštita treba da predstavlja takvu organizaciju društva koja je utkana u sve njegove pore, ona mora predstavljati tako širok kompleks mera, tako širok zahvat u organizaciji društva da to nikad ne može biti previše skupo u odnosu na korist koju danas-sutra može da pruži. Ali to se ne može postići odjednom. Da smo od oslobođenja do sada planski podizali skloništa i sve objekte potrebne za zaštitu, situacija bi kod nas bila drugačija. Mi to, na žalost, nismo činili, pa čak u velikim gradovima nismo obezbedili ni dovoljno široke ulice.

U Sovjetskom Savezu, na primer, postoje četiri kategorije gradskih saobraćajnica, razvrstanih po tome koliko saobraćajnih traka u njima ostaje slobodno (nezakrčeno), nakon rušenja zgrada. U prvu kategoriju spadaju saobraćajnice u kojima će nakon rušenja zgrada ostati nezakrčene dve trake širine po 3 metra; u drugu — saobraćajnice u kojima nakon rušenja ostaje nezakrčena jedna traka širine 3 metra; u treću — saobraćajnice u kojima se ruševine s jedne i s druge strane dodiruju; u četvrtu — saobraćajnice u kojima se ne vodi računa o tome kako će biti zakrčene ruševinama. O tome bismo i mi morali voditi računa, pogotovu kad su u pitanju naselja na trusnom području. Svaki savremeni grad na trusnom području, na primer, mora u svom planu, unutar gradskog tkiva, da ostavi dovoljno slobodnih površina koje će poslužiti za rekreaciju, a u slučaju katastrofe, za okupljanje građana. Ljudi bi, u tom slučaju, bili blizu komunalnih uređaja, kanalizacije, vodovodne mreže, te bi se na njima mogli podići proizvodni objekti za rad koji su nas inače u Skoplju skupo koštali. Zbog toga se Banjaluka u prvim trenucima nije orijentisala na izgradnju privremenih objekata i svega onoga što je s njima u vezi. Osim toga, zapaža se da prilikom izgradnje solitera i ostalih objekata ne vodimo dovoljno računa o tome da se obezbedi siguran prilaz do tih objekata vatrogasnim kolima i drugim tehničkim sredstvima za spasavanje. Sve nas to upućuje na zaključak da urbanisti često ne vode računa i o odbrambenoj komponenti, o zaštiti u širem i užem smislu te reči.

Ante NODILO: JOŠ UVIJEK POSTOJI PRAKSA DA SU PROBLEMATIKA
I ZADACI NARODNE ODBRANE U „NADLEŽNOSTI“ SAMO
ORGANA NARODNE ODBRANE OPĆINE

Smatram da je način rješavanja problema samo preko organa narodne odbrane davno prevaziđen. U Zakonu o narodnoj odbrani jasno su istaknuti nosioci poslova i odgovornost u sprovođenju koncepcije i zadataka iz oblasti narodne odbrane. Zbog toga ne vidim razlog da se pojedina pitanja iz oblasti narodne odbrane ne postavljaju i rješavaju u okviru nadležnosti ostalih organa odozgo nadole.

Kod nas u općini (Rijeci) taj problem smo, po mom mišljenju, u proteklom periodu uspjeli riješiti. Konkretno, sve ono što se nekad »čuvalo u kasi« kod organa narodne odbrane (uglavnom planovi), danas se nalazi kod određenih organa: zdravstva, privrede, državnih, komunalnih i drugih organa i organizacija. Prema tome, problematika i zadaci iz oblasti narodne odbrane u općini postepeno se rješavaju u skladu s koncepcijom i Zakonom o narodnoj odbrani.

I na našem području ima sličnih primjera o kojima je govorio drug Sponza.

Mogu slobodno da kažem da su organi nadležni za pripremu prijedloga, kako generalnog, tako i detaljnog (za pojedine zone), urbanističkih planova u većini slučajeva zanemarili urbanističke mjere zaštite s aspekta narodne odbrane.

Zakonom o narodnoj odbrani postavljeno je kao obaveza provođenje urbanističkih mjera zaštite i određen rok za donošenje odgovarajućih propisa. Međutim, bližih propisa još nema, pa u generalnom urbanističkom planu općine Rijeka nisu bile zastupljene urbanističke mjere zaštite. Savjet narodne odbrane je ipak morao postaviti zahtjev da se te mjere predvide i unesu u plan.

Jovan CEKIĆ: CIVILNA ZAŠTITA BI MORALA DA PRAVI I BRŽE I DUŽE
KORAKE

U sklopu teme »Civilna zaštita u miru i ratu« govorio bih o zdravstvenoj zaštiti.

U Srbiji je sada u pripremi plan regionalnog razvoja zdravstvene zaštite. S obzirom na to što je taj posao poveren Zavodu za zdravstvenu zaštitu koji je u isto vreme i republički zdravstveni centar, prilikom izrade plana regionalnog razvoja zdravstvene službe i zaštite moraćemo da povedemo više računa i o svim elementima narodne odbrane, pa, razume se, i o civilnoj zaštiti. Moram priznati, iako sam direktor Zavoda za zdravstvenu zaštitu SR Srbije, da ovaj Zavod nije do sada bio dovoljno uključen i povezan sa republičkim organima za narodnu odbranu. Zato ćemo morati ubuduće da se čvršće povežemo sa ovim organima i nastojati da što više i što bolje pomognemo u izradi plana i programa mera u organizovanju čitave zdravstvene službe za slučaj elementarnih

nepogoda ili rata, kako bi ta služba mogla što bolje da odgovori u svim vanrednim okolnostima. Uostalom, nedavno smo i na Savetu Republičkog zdravstvenog centra razgovarali o temi »Hitna stanja u zdravstvenoj službi«.

Iskustva iz Skoplja i Banjaluke su pokazala da zdravstvena služba u tim katastrofama, a naročito hitna pomoć, nije bila najspremnija. Iako smo po malo u zakašnjenju, mislim da bismo i u kratkom vremenskom periodu mogli zdravstvenu zaštitu brzo da osposobimo za te zadatke, ako bismo već sada preduzeli sve mere u pogledu njenog organizovanja i opremanja za hitnu pomoć u svim vanrednim situacijama.

Na kraju, mislim da bi civilna zaštita morala praviti nešto brže i duže korake. Prilikom izrade regionalnog plana za razvoj zdravstvene službe u našoj Republici, valjalo bi voditi računa o tome i nastojati da se stvori takva organizacija zdravstvene službe koja će biti potpuno sposobna da odgovori svim zadacima u slučaju elementarnih nepogoda, većih katastrofa ili rata.

Stevo ILIĆ: BEZ DOBRO ORGANIZOVANE ZAŠTITE NARODA OD MASOVNOG RAZARANJA NE BI SE MOGLE USPEŠNO BORITI NI ORUŽANE SNAGE

Jednom prilikom sam rekao da je civilna zaštita kod nas zapostavljena. Kad sam to kazao, nisam prvenstveno polazio od iskustava iz prakse, jer je ne poznajem dovoljno, pošto ne radim na tim pitanjima, već sam do tog zaključka došao više na osnovu teoretskog razmatranja. Na to me je navela analiza strategijske primene koncepcije opštenarodne odbrane, pri čemu sam imao na umu načelo da sve materijalne i moralne snage društva moramo iscrpsti u opštenarodnoj odbrani. To je značajno načelo, veliko, vitalno. A kako ćemo to načelo organizacijski sprovesti, kako ćemo ga ostvariti, to zavisi od naše efikasnosti.

Slazem se, inače, s onim drugovima koji su rekli da naša koncepcija ima svoje određene strukture (elemente): da je operativna armija jedna struktura u sadašnjoj fazi i prema odnosu snaga najvažnija, da je teritorijalna odbrana druga, s perspektivom da će postati i masovnija i bolja (koja u određenim uslovima može postati i važnija od operativne armije), a da je treća struktura — civilna zaštita; u četvrtu spadaju privredne organizacije, državna uprava, društveno-političke organizacije, ostali oblici otpora koje još ne možemo sagledati itd.

Zadržao bih se, međutim, na trećoj strukturi, na civilnoj zaštiti. Ako želimo da nam koncepcija bude najdoslednije razvijena i društvo sutra dovoljno efikasno u zaštiti socijalizma, ono mora biti harmonično razvijeno. Prema tome, ako zakržlja bilo koja od struktura odbrane, i odbrana će biti ranjivija, a svakog trenutka zamena za tu nerazvijenu i nedovoljno jaku strukturu biće nedovoljno stručna i skupa, jer sutra, recimo, ako bismo jedinice civilne zaštite hteli zameniti jedinicama teritorijalne odbrane ili

operativne armije, to bi išlo na štetu stručnosti, a bilo bi i mnogo skuplje, i obrnuto. Inače, što se tiče mesta i uloge civilne zaštite danas i u ratu, čini se da su to dobro shvatile sve zemlje u svetu, pa je u najvećem broju zemalja ta zaštita vrlo razvijena. Mesto civilne zaštite kod nas ne može biti drugačije nego što je i u ostalim zemljama, uz obaveznu napomenu da ni jedna zemlja nije u tolikoj meri proklamovala opštenarodni odbrambeni rat, uključivanjem naroda sa svim njegovim snagama i sredstvima u odbranu, koliko naša. To dozvoljava mogućnost da će protivnik primeniti razaranja najširih razmera. Istina, tu i tamo se čuje poneka dilema o tome da li će protivnik napasti kod nas samo vojne ili i vojno-političke i privredne ciljeve. Smatram da nikakvoj dilemi nema mesta. Poznato je, na primer, da su Amerikanci pokušali, pre desetak godina, s takozvanom teorijom »vojnih ciljeva« i da je ona za nekoliko godina propala, pa se danas opravdano polazi od toga da će se u ratu istovremeno dejstvovati ne samo po vojnim nego i po ekonomskim i demografsko-političkim centrima. Štaviše, ti objekti mogu biti žrtva neprijateljskog napada pre oružanih snaga, jer su reperkusije veće i na taj način se narod lakše onesposobljava za otpor. A neutralisanje naroda za pružanje otpora danas predstavlja isto što su nekad bili vojni porazi. S tim u vezi moram istaći još jednu činjenicu. Savremena sredstva razaranja — i klasična, a ne samo atomska — takva su da mogu za najkraće vreme, u roku od nekoliko časova, izazvati ogromna razaranja, i to dejstvom po svim objektima: privrednim, vojnim, političkim i demografskim. Vojni teoretičari se slažu u oceni da će svaki napadač nastojati da što pre okonča napad. Smatra se, naime, da bi ta tendencija bila posebno izražena na evropskom ratištu i u savremenim evropskim uslovima. Da bi se to postiglo, logično je pretpostaviti da se ni jedan napadač neće ustručavati da svim sredstvima svoje moći podvrgne sve ciljeve i objekte protivnika i na taj način slomi volju naroda i oružanih snaga za pružanje otpora.

Prema tome, mislim da nema nikakvih iluzija o tome da bi samo vojni ciljevi bili objekt neprijateljskih napada. To znači da kad govorimo o civilnoj odbrani, moramo imati na umu i to da bez uspešne odbrane civilnog stanovništva nema ni uspešnog otpora u oružanim snagama. U drugom svetskom ratu Amerikanci su imali 35 odsto gubitaka zbog poremećene psihe, a u eventualnom ratu taj broj bi bio mnogo veći. Prema tome, svaki borac, bilo u teritorijalnoj odbrani, bilo u operativnoj armiji, ako je siguran da mu je porodica zaštićena, boriće se mnogo bolje. Osim toga, jedinice civilne odbrane i zaštite regenerišu se iz naroda. Ali ako dođe do velikih gubitaka stanovništva, ne može biti ni regenerisanja tih jedinica. Isto tako, ako je privreda potpuno paralisana — nema ni snabdevanja. Sve je to toliko povezano jedno s drugim, a istovremeno toliko značajno, da bi svako zapostavljanje civilne zaštite i gledanje na nju kao na nešto sporedno, štetno delovalo na suštinu koncepcije opštenarodne odbrane.

Inače, izgleda da je tačno zapažanje da su problemi teritorijalne odbrane bili do sada kod nas u centru pažnje i da je civilna

zaštita bila potisnuta u drugi plan, što je potpuno neopravdanó. Podsećam još jednom na to da je koncepcijom opštenarodnog odbrambenog rata civilnoj zaštiti namenjena vrlo značajna uloga, jer se polazi od toga da se bez organizovane zaštite naroda od masovnog razaranja ne bi mogle dugo i uspešno boriti ni oružane snage, makar kako dobro bile organizovane i naoružane. I još nešto. Mi možemo pripremiti operativnu armiju i teritorijalnu odbranu, ali ako civilna zaštita ostane nedovoljno razvijena i nespremna, ne bismo bili ni približno efikasni i obrnuto. Civilna zaštita, prema tome, mora biti naša stalna briga. Ona mora biti u još većoj meri integralni deo samoupravnog sistema, od opštine pa do republičkih društveno-političkih zajednica i federacije. Civilna zaštita bi po masovnosti trebalo da bude najmasovnija od svih struktura narodne odbrane o kojima smo ranije govorili. Otuda se i zalažem za još veću njenu masovnost, s tim da se civilna zaštita ne zadrži samo na samopomoći, već da razvija takve organizacione oblike da može brzo i uspešno masovno intervenisati i to ne samo u jednom (svom) gradu, već i u obližnjem području. Zalagao bih se, osim toga, i za to da u našim teorijskim razradama civilna zaštita zauzme svoje zasluženó mesto, tako da se o njoj ne govori samo usput.

Alimpije ANDELSKI: PRIMERI SKOPLJA I BANJALUKE NAJBOLJE SU POTVRDILI OPRAVDANOST POSTOJANJA JEDINICA CIVILNE ZAŠTITE

Ako se pogleda gde je mesto civilne zaštite u pojedinim zemljama u svetu, može se videti da je u oko 80 zemalja, o kojima imamo uvid u pogledu organizacije civilne zaštite, to ili samostalna institucija (pri vladi) ili je vezana za jedan upravni organ (civilni uglavnom), za ministarstvo unutrašnjih poslova ili slično. U SAD, je u ministarstvu odbrane, ali je neposredno vezana za predsednika SAD. I u Sovjetskom Savezu civilna zaštita je — iako usko vezana za ministarstvo odbrane — neposredno potčinjena predsedniku vlade. Međutim, mislim da za njeno mesto i ulogu nije presudno za koji je organ vezana, već kako se koncepcijski tretira i kako joj je obezbeđeno funkcionisanje. Možda je posledica vezivanja civilne zaštite za armiju armijsko gledanje i na njenu strukturu. Ali, bez obzira na organizacijska iskustva koja ima Armija, čini mi se da se ona ne mogu uvek i potpuno prenositi na tako masovnu organizaciju kakva bi trebalo da bude civilna zaštita.

Našim jedinicama teritorijalne odbrane, čiji je primarni zadatak da se bore, dali smo i zadatak da se brinu o zaštiti i spasavanju, tako da smo (zakonski) reformirali teritorijalne jedinice civilne zaštite. Neke republike su, međutim, poučene praksom, zadržale sve već formirane jedinice civilne zaštite, ali se sad nalaze u dilemi da li je pametnije da krše zakon ili da ih rasformiraju.

U drugim zemljama, te jedinice civilne zaštite obavezno postoje, i to ne samo kao jedinice samozaštite nego i kao one koje

bi intervenisale tamo gde su snage samozaštite nedovoljne ili uništene. U Velikoj Britaniji, recimo, one sačinjavaju 1 odsto stanovništva, u SAD isto tako, a u Sovjetskom Savezu oko 10 odsto stanovništva.

A koliko je važna uloga tih jedinica, suvišno je govoriti. Primeri Skoplja i Banjaluke su to najbolje pokazali. Ovo ima poseban značaj i za aktivizaciju stanovništva koje je doživelo psihički potres. U tim mestima smo, na primer, mogli videti mlade ljude koji čekaju da im neko drugi dođe sa strane i pruži pomoć! Ne smemo zaboraviti da se u takvim prilikama bitno menja i psihičko stanje i ponašanje ljudi. Tako su, na primer, poznati primeri da su ljudi menjali i svoj odnos prema imovini. U normalnim prilikama, recimo, za njih su frižider ili televizor predstavljali i te kakvu materijalnu vrednost. U Skoplju se, međutim, događalo da je takvih stvari bilo prevrnutih na ulici, a da se ljudi nisu osećali obaveznim da ih sklone.

U pripremama za opštenarodnu odbranu, prema tome, mora se voditi podjednako računa o svim elementima, pa i o civilnoj zaštiti, jer to predstavlja deo psiholoških priprema stanovništva uopšte za pružanje otpora. Pri tome ne smemo da idemo iz krajnosti u krajnost, pa pripreme civilne zaštite da zasnivamo isključivo na nuklearnom ratu i posledicama takvog sukoba, niti samo na pretpostavci da do nuklearnog rata neće doći. Zaboravljamo, međutim, da i usavršeno klasično oružje može katkad da izazove i veći broj gubitaka nego nuklearno. Uzmimo slučaj iz izraelsko-egipatskog rata. Opekotine do kojih je dolazilo u tom ratu bile su mnogo teže nego one u Hirošimi i Nagasakiju posle nuklearne eksplozije. Isto tako, u vijetnamskom ratu se upotrebljavaju defolijanti koji uništavaju rastinje, dakle šumu koja je u našoj koncepciji opštenarodne odbrane i partizanskom ratovanju uopšte značajan element. A mi to zanemarujemo, pa i ne preduzimamo mere za zaštitu od tog uništavanja. Ili, recimo, drugi element koji je takođe važan, a prilično se zanemaruje. U pitanju je biološki rat. Zdravstveno stanje nekih područja u našoj zemlji je takvo da ona i danas predstavljaju potencijalna žarišta zaraznih bolesti. Mi smo jedina zemlja u Evropi koja još ima tifusa. Svetska zdravstvena organizacija je skinula sa svog izveštaja tifus iz Evrope, jer ga imaju samo neke azijske zemlje i Jugoslavija. Nedavno sam, osim toga, imao priliku da čujem da u pojedinim regionima imamo više šuge među školskom decom nego što je bilo 1945. godine. Mnogi primeri ukazuju na to da se naša odbrambena snaga mora ceniti ne samo na osnovu broja pušaka, već i na osnovu mnogih drugih elemenata.

Neki drugovi su govorili o ulozi civilne zaštite na okupiranoj teritoriji. Mi, zaista, u toku ove diskusije ne možemo dati celovite i pouzdane odgovore na to pitanje, pošto je skopčano i zavisi od gledanja i drugih zemalja koje treba da ga prihvate. Ali bez obzira na to kakav stav imamo, čini mi se da moramo u izvesnom smislu voditi računa i o aspektima međunarodnog ratnog prava.

Na svojoj teritoriji možemo naoružati jedinice, s tim da, ako bude trebalo, s puškom u ruci brane određene položaje. Ali se postavlja pitanje njihovog zaštitnog znaka, kao što ga, recimo, imaju i mnoge sanitetske ustanove. Međunarodne konvencije priznaju Crveni krst kao zaštitni znak za sanitet. Postavlja se pitanje hoće li se, recimo, zaštita mosta od požara nakon bombardovanja i intervencija jedinica civilne zaštite smatrati humanim aktom koji može da uživa zaštitu u međunarodnom ratnom pravu, ili će se to smatrati kao zaštita vojnog objekta? Za takvo i slična pitanja teško je naći zajednički jezik svih država, što je i dovelo do različitih stavova u pogledu priznavanja statusa civilne zaštite koji je već 10 godina na dnevnom redu Međunarodne organizacije Crvenog krsta. Međutim, na tome bi valjalo istrajati. Trebalo bi, zaista, naći takvu organizaciju i formacije za te jedinice da, s jedne strane, budu priznate po međunarodnom pravu, a sa druge, da štite naš interes.

Franjo KRANJC: IZMEĐU CIVILNE ZAŠTITE I ORUŽANIH SNAGA
POSTOJE MNOGE DODIRNE TAČKE

U dosadašnjim izlaganjima bilo je reči o povezanosti civilne zaštite i teritorijalne odbrane, odnosno o tome da li civilna zaštita organski treba da bude vezana za DSNO, u resoru narodne odbrane. Čini mi se logičnim da civilna zaštita treba da bude vezana za DSNO, jer svoju taktiku i organizaciju, bolje rečeno, organizaciju, formaciju i taktiku mora prilagođavati ratnim dejstvima. Naime, nerealno je da se odvojeno razrađuju taktika eventualnog neprijatelja, naša koncepcija odbrane i koncepcija zaštite. Mislim da su sva tri ova elementa tako tesno povezana da bi trebalo, na isti način kao što operativna armija i teritorijalna odbrana temeljno studiraju taktičke postupke, organizaciju i formaciju neprijatelja, da to čini i civilna zaštita. Pripadnici civilne zaštite ako žele da budu stvarni zaštitnici, kako ih najčešće zovemo, moraju znati kakva sve oružja agresor može upotrebiti i kakva su dejstva tih oružja, a isto tako i taktiku neprijatelja, kako bi mogli da procenjuju ugroženost teritorije radi preduzimanja preventivnih i planiranja operativnih mera zaštite. Ako tako gledamo na ta pitanja i povezujemo ih, moramo doći do zaključka da je područje rada civilne zaštite danas kvalitativno drukčije nego u drugom svetskom ratu. Iz toga se može izvući zaključak da je civilna zaštita u poslednje vreme napravila krupan korak u razvojnom putu i da između nje i oružanih snaga postoje mnoge dodirne tačke.

Vladimir VALJAN: SUVREMENO OPREMLJENA I DOBRO OBUČENA INŽINJERIJSKOTEHNIČKA JEDINICA U OPCINI MOGLA BI DA OBAVLJA I ZADATKE IZ ZAŠTITE I SPASAVANJA I ZADATKE TERITORIJALNE ODBRANE

Postavljeno je, po mom mišljenju, vrlo zanimljivo pitanje o dodirnim tačkama između civilne zaštite i teritorijalne odbrane. Mislim da tih dodirnih tačaka, zaista, ima mnogo. Mi već danas

nismo siromašno društvo, ali nismo ni toliko bogati da bismo mogli neracionalno trošiti snage i sredstva kojima raspolazemo. No, ni to stanovište, ma koliko bilo važno i vrijedno pažnje, nije primarno. Već je bilo riječi o tome koje se jedinice formiraju u sklopu civilne zaštite. Na žalost, ne na osnovu Zakona o narodnoj odbrani. Zbog toga se, zaista, postavlja ozbiljno pitanje: da li sada i teritorijalna odbrana treba za iste ili slične zadatke da formira iste takve ili slične jedinice? Ubijeđen sam da bi to bilo neracionalno rješenje u svakom pogledu. Moje je duboko uvjerenje da bi jedna inženjerijsko-tehnička jedinica u okviru općine, ili neke šire društveno-političke zajednice, jedinica suvremeno opremljena, dobro sastavljena i solidno stručno obučena, mogla uspješno izvršavati kako zadatke iz zaštite i spašavanja, tako i zadatke teritorijalne odbrane. To posebno ističem zbog toga što bi takva jedinica, organizirana za uslove nuklearno-hemijsko-biološkog rata, i u lokalnom ratu, kada su gubici i razaranja ipak relativno mnogo manji, bila još više okrenuta potrebama teritorijalne odbrane i njenog inženjerijsko-tehničkog obezbeđenja, kao što bi teritorijalna odbrana u nuklearnom ratu i pri masovnim gubicima i razaranja bila umnogome angažirana na planu zaštite i spašavanja stanovništva i materijalnih dobara. Sve to što je rečeno za inženjerijskotehničke jedinice podjednako se odnosi i na sve ostale vrste jedinica.

Radko KOVAČIĆ: JEDINSTVENA ORGANIZACIJA U MIRU I RATU

U sadašnjem Zakonu o narodnoj odbrani prilično su apstraktno izneti zadaci civilne zaštite u miru, pošto se prvenstveno govorilo o njenim zadacima u ratu. To je protumačeno na taj način što se, tobože, stalo na stanovište da će se problematika elementarnih nepogoda u miru rešavati drugim zakonima i propisima. Međutim, prvi zemljotres posle donošenja tog Zakona, banjalučka tragedija, odmah je pokazao da su bili u pravu svi oni koji su ranije isticali da ne bismo smeli stvarati takvu civilnu zaštitu koja bi nam služila samo u ratu, već, naprotiv, treba stvarati takvu koja će biti sposobna da uspešno obavlja zadatke i u miru i u ratu. Ovo iz jednostavnog razloga što je to jeftinije i, što je veoma važno, što se prilikom elementarnih i drugih većih nesreća najsigurnije proverava spremnost civilne zaštite za ratne zadatke, a istovremeno stiču mnoga dragocena iskustva za rad u ratnim uslovima. Uostalom, već je krajnje vreme da se izbegne to da Armija u ovakvim situacijama uvek bude prva i gotovo jedina organizovana snaga koja se nađe na licu mesta. Istina, prava je sreća što je u svim dosadašnjim potresima Armija intervenisala brzo. Ali da li će ona to uvek moći da učini i da li je to, naposljetku, i potrebno uvek da čini ako već postoji civilna zaštita, koja bi u svim takvim prilikama trebalo da bude osnovni nosilac svih mera i akcija u borbi protiv elementarnih i drugih većih nesreća.